

Bibliotek som drivkraft i samhällsutvecklingen?

Cecilia Bengtsson, Oktober 2013

Regionbibliotek
Stockholm

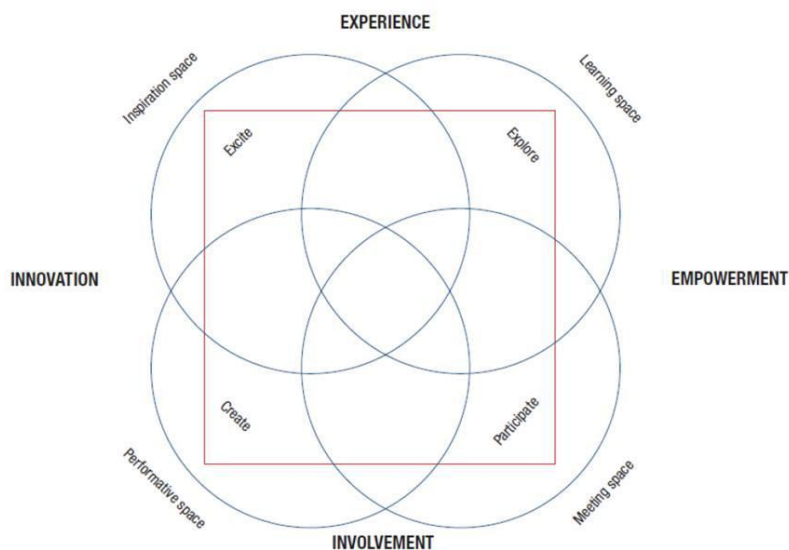

Bibliotek som drivkraft i samhällsutvecklingen?

Hur kan bibliotek bli en strategisk faktor i samhällsutvecklingen? Finns det generella designprinciper och faktorer hur ett bibliotek kan utformas? Vilka olika roller spelar folkbibliotek i samhällen och städer? Dessa frågeställningar har varit centrala i det danska projektet [Modelprogram for folkebiblioteker](#) och som hade sin avslutningskonferens onsdagen den 25/9 i Köpenhamn.

Bakgrund

Under två års tid har Danmarks kulturstyrelse och Realdania som är en filantropisk sammanslutning arbetat med att ta fram en interaktiv och webbaserad inspirationskatalog. Syftet är att visa upp designprinciper, modeller och verktyg för att inspirera och förmedla kunskap om biblioteksrummens utseende och funktioner i samspel med samhällsutvecklingen. Till projektet har man knutit arkitektbyrån SIGNAL. Det finns även en referensgrupp som bland annat består av Jens Thorhauge och Dorte Skot - Hansen. I projektet har man använt den modell som Skot - Hansen, Hveenegaard-Rasmussen och Jochumsen tog fram 2010. Modellen har genomsyrat projektet och använts som ett sätt att beskriva bibliotekens olika roller.

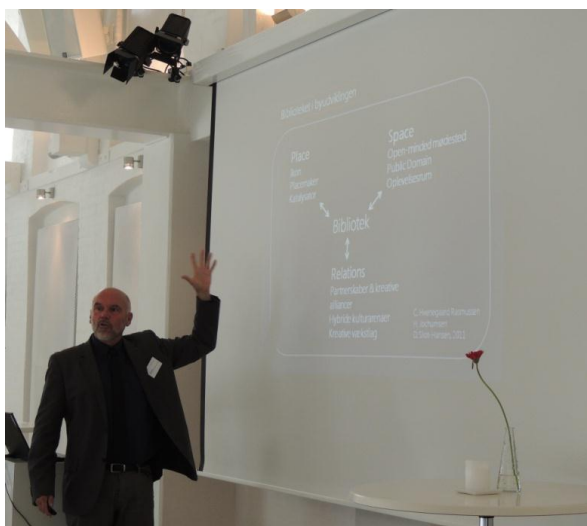

Upphovsmän: Skot-Hansen,

Hveenegaard och Rasmussen

De har även bedrivit ett stort forskningsprojekt kring biblioteket i byutvecklingen och där de berättar om bibliotek från olika länder och deras roller i samhällsutvecklingen. Arbetet presenteras i boken [Biblioteket i byudviklingen](#). I boken beskrivs olika roller ett bibliotek kan

ha i lokalsamhället. Biblioteken kan vara motor till en önskad utveckling – att locka turister, skapa samfälligheter, eller vara startpunkt för stadsutveckling. En bra artikel om deras forskning är Biblioteket som strategisk faktor i byudviklingen, publicerad i Danmarks biblioteksförningstidskrift. I projektgruppen har man utgått från dessa bibliotek i världen och besökt en del av dem med syfte att få empiri och större förståelse kring olika bibliotek och deras roller i sin kontext.

Rolf Hapel, förvaltningschef för medborgarservice och bibliotek i Århus.

På Regionbibliotek Stockholm använde vi den danska modellen i vårt Projekt kompetensen som resulterade i publikationen Att hantera den dynamiska kontrasten mellan tradition och förnyelse av vår följeforskare till projektet Pamela Schultz Nybacka. En av våra slutsatser var att bibliotek står för både tradition och förnyelse och det gäller att hantera kontrasterna.

Konferensen "Et nyt redskab til biblioteket"

Jag fick möjlighet att delta på projektets avslutningskonferens och efter en inledande god lunchbuffé i konsertlokalen på Mogensdahl i Köpenhamn väntade en eftermiddag med föreläsningar och workshops. En del av föreläsningarna filmades och finns att se via [Kulturstyrelsens webbsida](#)

Anne Mette Rahbaek, direktör vid Danmarks kulturstyrelse inledde med att ge en överblick kring samhällsförändringar, teknisk utveckling och bibliotekens uppdrag. Hon menar att det behövs andra metoder och arbetssätt för att utföra aktiviteter utifrån våra uppdrag.

Folkbibliotek är den populäraste kulturinstitutionen i Danmark och kan ännu mer bli en strategisk faktor i samhällsutvecklingen. Modellprogrammet är en verktygslåda och ger möjligheter till att inspirera andra bibliotek att arbeta med olika utvecklingsprojekt.

Anne Mette Rahbaek, direktör vid

Danmarks kulturstyrelse

Bibliotek10 i Helsingfors är ett av de bibliotek som modellprogrammet undersökt närmare och även besökt, bibliotek10 beskrivs även på projektet webbsida. Till den här konferensen hade man bjudit in Kari Lämsä, chef för Bibliotek10 för att berätta om deras verksamhet. Det är ett profilbibliotek för musik, IT och nyheter. Biblioteket är inrymt på 800 kvadratmeter men har en flexibel möblering. Bibliotek10 har många manliga besökare, en undersökning visade att endast 25 procent av besökarna lånar medier. Det fanns ett stort behov av nya metoder och ny service vilket resulterat i att man ordnar många aktiviteter och har jobbat mycket med att få användarna till att vara medskapare och medproducenter i verksamheten. Det har inte varit lätt menar Kari men börjar nu ge effekter, bland annat har pensionärer möjlighet att lära sig mer om laptops genom varandra vid vissa fasta tider. Som så många andra bibliotek prövade de konceptet "Boka en bibliotekarie" vilket inte blev en framgång. Nu testas man istället att kalla detta för att boka en personlig tränare. Att möta framtiden handlar mycket om personalens kompetens och förändrade arbetssätt menade Kari Lämsä. Personalen arbetar mer och mer med att gå omkring i biblioteket och tala med besökarna. Han uppmuntrade oss åhörare till att förändra attityder genom att tänka som indianer:

"Act like Indians: We don't own the content of the library or the society, but we understand it, manage it and cultivate it."

Kari Lämsä

Vi fick sedan höra om nya biblioteket i Helsingfors som kommer att vara klart vid årsskiftet 2017/2018 och som kommer att bli en ikon i staden belägen strategiskt intill konstmuseum, infrastruktur och områden som är under utveckling.

Den danska stadsarkitekt Stephen Willacy talade även om vikten av bibliotekens placeringar utifrån hur de i Århus bygger multimediahuset i den gamla hamnen. Han gav många exempel på hur bibliotek kan bli en strategisk del i samhällsplaneringen och fylla viktiga funktioner i lokalsamhället. Stephen menar att kulturen är en kraft i Århus. Dåtidens församlingshem samlade många av medborgarna i Århus, förhoppningen är att multimediahuset som invigs 2014 ska vara ett ställe där människor möts. Biblioteket kan även vara en turistattraktion. Analysera lokalsamhället, vilka resurser, aktörer, utmaningar och möjligheter som finns uppmanar Stephen oss till. Häromdagen publicerades en artikel i Svenska dagbladet "Centrum i periferin" om Stockholms alla köpcenter som blir allt fler. Jag tänker på hur bibliotek och andra kulturfunktioner skulle kunna vara en del i dessa köpcenter och bidra till såväl innovation som empowerment.

Likaså är det viktigt att använda sig av den forskning som finns och som berör biblioteken. Till den här konferensen hade Noemi Katznelson från Center for ungdomsforskning vid Aarhus universitet bjudits in. Hon talade om ungdomar idag, om den relationsgrammatik som förändrats, förändrat lärande, levnadsmönster och deras tankar om bland annat bibliotek. Katznelson ställer frågan till oss deltagare om biblioteksrummet är utformat så att ungdomar känner sig välkomna på bibliotek och att de kan få den hjälp som de behöver?

Hon konstaterar att ungdomsfasen utvidgas och barndomen krymper, att fler ungdomar är arbetslösa och hemmaboende. Inflytande o delaktighet är viktiga nycklar för att nå ungdomarna!

Noemi Katznelson

Genom projektet fick bibliotek möjlighet att delta i workshops kring biblioteksrummet och tre bibliotek valdes ut för att få delta i workshops med arkitektbyrå Signal. Biblioteket i Thisted fokuserade på sin kommande renovering, biblioteket i Sønderborg på sitt nya kommande bibliotek/kulturhus och biblioteket i Billund hade en workshop kring sitt samarbete med Legoland och deras vision om att vara barnens huvudstad. Bibliotekscheferna från dessa tre bibliotek berättade om det utvecklande i att få delta i processen och att få ha en arkitektbyrå till sin hjälp. Att jobba med rummet leder till förändrade arbetssätt och ökad samverkan så bibliotekschefen vid Thisted bibliotek. De tre workshoparna är utförligt beskrivna på webbsidan.

Jens Thorhauge har följt projektet och suttit med i referensgruppen. I en artikel inför Ifla 2013 beskriver han det som har gjorts inom projektet. Den tio sidor långa artikeln är mycket läsvärd och ger perspektiv på projektet men framförallt bibliotekens uppdrag och möjligheter i samhällsutvecklingen. Thorhauge säger bland annat:

-Det finns ingen konsensus kring vad biblioteket ska göra. Det fanns i det gamla industrisamhället. Idag talar vi om många olika modeller. Men vi är eniga om två saker. Det ena är att framtiden är nu. Det andra är att biblioteket är digitalt och grunden för det digitala biblioteket är det fysiska.

På projektets webbsida finns följande fem i topp om bibliotekens viktigaste funktioner:

Muligheder for uformelle møder og socialitet for bibliotekets mange brugere

Mulighed for at kunne facilitere læringsaktiviteter

Mulighed for at studerende kan arbejde med deres studier – alene eller i mindre grupper

Mulighed for klassiske udlånsfunktioner

Mulighed for at kunne tilbyde lokal kulturscene

Konferensen avslutades med en workshop och jag deltog på en med temat biblioteket i lokalsamhället. Reflekterar generellt kring det i nästa avsnitt.

Bibliotek som ikon, placemaker eller katalysator

Eftersom konferensen och projektet handlar om biblioteksrummen och biblioteksbyggnader är det i fokus på webbsidorna om projektet. Jag funderar över de danska forskarnas tankar kring bibliotek som ikon, placemaker eller katalysator. Många bibliotek i världen byggs idag som ikoner. Vilka fördelar och nackdelar kan finnas med det? Claes Caldenby säger följande i en [artikel i Framsidan](#):

– Man kan alltid polarisera det i ikonbyggnader som en slags katedraler å ena sidan och byggnader som ligger nära människorna och har en tydlig funktion å den andra. Men det handlar inte om för eller emot, utan om en balans. Jag kan tycka att det finns något djupt sympatiskt i det lättillgängliga som exempelvis ett tunnelbanebibliotek. Men jag kan också tycka att man ska ge en offentlig byggnad värdighet, kort sagt göra den vacker, säger han."

Jag tänker att det är viktigt att fundera kring bibliotekens uppdrag i sitt lokalsamhälle utifrån de som bor där och vilka aktörer som finns. Dagen efter konferensen besökte jag [Malmö stadsbibliotek](#) som i mångt och mycket är byggd som en ikon.

Malmö Stadsbibliotek

Inne i biblioteket pågår dock många olika verksamheter och det är inspirerande att se allt som pågår, alla användare som på olika sätt intar rummen och ytorna. Jag får mer en känsla av Malmö stadsbibliotek är en katalysator och en plats för högintensiva och lågintensiva möten. Ragnar Audunson använder begreppen för att beskriva bibliotekets betydelse som plats. En lågintensiv mötesplats är ett ställe där var och en är välkommen och kan använda resurserna utifrån sina egna behov tillsammans med andra men utan något krav på interaktion. Samhällsgrupper har på lågintensiva mötesplatser möjlighet att få intryck av varandra som utmanar fördomar och kan uppmuntra till att minska det avstånd som finns mellan individer. Högintensiva möten innebär att dela ens personliga intressen tillsammans med personer som delar dessa och har en liknande bakgrund. Biblioteket kan vara en arena för detta, till exempel genom de aktiviteter som ordnas på biblioteket (Atlestam & Myhre i boken [Det mångspråkiga biblioteket](#)) En plats på Malmö stadsbibliotek där detta sker är i [Lärcentrum](#). Det är en verksamhet som delvis bekostas av utbildningsförvaltningen och som vänder sig till vuxenstuderande. Verksamheten arbetar med pedagogisk vägledning, tillgång till it och olika programaktiviteter.

På Malmö stadsbibliotek finns även flera verkstäder och det är en verksamhet som beskrivs i [”Modelprogram för folkebibliotek”](#) och som blir allt vanligare på bibliotek: I avsnittet om verkstäder står det " *Stadig flere biblioteker danner ramme om brugernes egne aktive kulturproduktion: Tegneserietegning, forfatterskole, 'spoken word', 'hacker labs'* " Via webbsidan ges tips, idéer och råd till bibliotek som har eller på gång att starta verkstäder på sina bibliotek.

Verkstaden på småbarnsavdelningen, Malmö stadsbibliotek

Avslutningsvis

Sammanfattningsvis var det en intressant konferensdag att delta i men framförallt att jag fick större inblick i webbsidorna som kan vara verktyg och inspiration för bibliotek. Webbsidorna är dock inte allomfattande och aspekter såsom social biblioteksverksamhet och tillgänglighetsfrågor finns inte med i så stor utsträckning. Det gäller också att fundera kring bibliotekens uppgifter, roller och uppdrag, på kort och lång sikt utifrån sin samhällskontext. En svensk sida kring biblioteksrum är Biblioteksrummet där man samlar in olika tankar om konsten att utveckla biblioteksrummet. På dessa sidor finns dock inte så många kopplingar till att bibliotek bör vara en del i samhällsplaneringen och att det till och med kan vara en strategisk faktor!

Malmö stadsbibliotek

Text och foto: Cecilia Bengtsson, utvecklingsledare på Regionbibliotek Stockholm med inriktning biblioteket i lokalsamhället.